

Urszula SOLER
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Socjologii
e-mail: ululkie@kul.lublin.pl

EUROPEJSKIE BEZPIECZEŃSTWO ŻYWNOŚCIOWE – NAJLEPSZE PRAKTYKI

Streszczenie. Bezpieczeństwo żywnościowe coraz częściej stanowi przedmiot zainteresowania rządów, światowych organizacji, ale także firm, organizacji non profit i zwykłych obywateli. Kraje wysoko rozwinięte do tej pory uważały, że problem ten ich nie dotyczy, jednak ostatnie kryzysy – ekonomiczny i finansowy – zaczęły zmieniać to postrzeganie. Deficyt żywności dotyczy obecnie właściwie wszystkich krajów. Mamy jednak do czynienia ze swoistą dychotomią – z jednej strony miliony ludzi cierpią na niedostateczny dostęp do zdrowej żywności, z drugiej tony jedzenia przydatnego do spożycia są wyrzucane każdego dnia. W artykule tym zostaną ukazane przykłady najlepszych praktyk europejskich w odzyskiwaniu nadwyżek żywności. Są one rezultatem projektu *Foodsaving*, którego jednym z wykonawców była autorka tego tekstu.

Słowa kluczowe: CSR, nadwyżki żywności, społeczeństwo, głód, bezpieczeństwo żywnościowe, społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw, Unia Europejska

EUROPEAN FOOD SECURITY – BEST PRACTICES

Summary. Food security is increasingly becoming a focus of governments, world organizations, but also companies, non profit organizations and ordinary citizens. Highly developed countries so far considered themselves as those that this problem does not affect, but recent crises – economical and financial – have begun to change this perception. Food deficit affects now almost all countries. However, we are dealing with a kind of dichotomy – on the one hand, millions of people suffer from inadequate access to healthy food, on the other hand, tons of eatable food each day is thrown away. This article will show some examples of best European practices in the recovery of surplus food. They are the result of the project *Foodsaving* – one of the performers was the author of this text.

Keywords: CSR, surplus food, society, hunger, food security, corporate social responsibility, the European Union

W ostatnich latach bezpieczeństwo żywnościowe stało się głównym tematem międzynarodowej debaty politycznej i akademickiej¹. Kraje wysoko rozwinięte uważały, że są poza żywnościowym zagrożeniem – przynajmniej dla większości populacji – ale kryzys ekonomiczny i finansowy ostatnich lat zmienił to postrzeganie sprawiając, że żywnościowa bieda stała się dużym problemem nie tylko dla słabo i średnio rozwiniętych krajów², ale także dla tych wysoko rozwiniętych³. To, co zaczęło przykuwać uwagę publiczną i legislatorów praw w krajach bogatych jest swoista antyteza: rośnie liczba osób, które cierpią głód, podczas gdy równocześnie wielka ilość jedzenia jest każdego dnia marnowana⁴.

I chociaż odzyskiwanie nadwyżek żywności i ich redystrybucja nie mogą być jedyną odpowiedzią na zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego, wciąż jest to możliwe rozwiązanie przy wzrastającej potrzebie na niedrogie jedzenie w zamożnych społeczeństwach. W tym celu wiele krajów przyjęło ustawodawstwo zachęcające do zmian behawioralnych na poziomie obywateli i świata biznesu po to, by zmniejszyć marnotrawstwo żywności i poprawić ogólne wzory konsumpcji, ale także po to, by odzyskać to, co nadaje się jeszcze do konsumpcji, ale nie może już być sprzedane⁵. Przepisy te bardzo często wdrażane są przez organizacje trzeciego sektora.

W artykule tym przedstawione zostaną najlepsze przykłady tego typu organizacji z kilku krajów europejskich. Ich badanie przeprowadzone zostało w ramach projektu *Foodsaving*⁶,

¹ Terra F.H.B., Ferrari-Filho F., Conceição O.A.C.: A hipótese minskyana de fragilidade financeira aplicada ao setor público: uma análise para a economia brasileira no período 2000-2008. Brasil 2009; Duffy J.E., Biodiversity and ecosystem function: the consumer connection. *Oikos* 2002, p. 99, 201-219; Engler-Stringer R., Harder J. with the Saskatoon Food Coalition: Toward implementation of the Saskatoon Food Charter: A Report, Community-University Institute for Social Research, University of Saskatchewan, 2007; Peers S.: EU Justice and Home affairs legislation under the 2009-2014 term of the European Parliament. University of Essex, 2009; Lang T., Barling D.: Food security and food sustainability: reformulating the debate. “The Geographical Journal”, Vol. 178, Iss. 4, December 2012, p. 313-326; Riches G.: Food Banks and Food Security. Welfare Reform. Human Rights and Social Policy. Lessons from Canada? “Social Policy & Administration”, Vol. 36, Iss. 6, December 2002, p. 648-663.

² Taghreed A., de Savigny D.: Systems thinking for strengthening health systems in LMICs: need for a paradigm. World Health Organization 2012, “Health Policy and Planning”, No. 27, 2012, p. iv1-iv3.

³ World Disasters Report 2013, <http://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/world-disasters-report-2013/>.

⁴ BCFN 2012, <https://www.barillaefn.com/it/forum/>; European Economic Forecast. “European Economy”, No. 7, 2014, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee7_en.pdf; Food and Agriculture Organization of the United Nations. Global food losses and food waste. Germany 2011; Garrone P., Melacini M., Perego A.: Surplus food recovery and donation in Italy: the upstream process. “British Food Journal”, No. 116(9), 2014, p. 1460-1477; Parfitt J., Barthel M., Macnaughton S.: Food waste within food supply chains: quantification and potential for change to 2050. “Phil. Trans. R. Soc. B.”, No. 365, 2010, p. 3065-3081; Schneider F.: The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know? Discussion Paper, No. 6423, Johannes Kepler University of Linz and IZA, March 2012.

⁵ Parfitt J., Barthel M., Macnaughton S.: op.cit.

⁶ http://www.foodsavingproject.it/wps/wcm/connect/Site/FoodSaving_it/Home/.

finansowanego przez Fondazione Cariplo i Regione Lombardia, a realizowanego przez konsorcjum trzech kluczowych uniwersytetów mediolańskich: Università Luigi Bocconi, Università Cattolica del Sacro Cuore i Politecnico di Milano. Projekt miał na celu promowanie międzynarodowej sieci zaawansowanej wiedzy na temat odzyskania nadwyżek żywności, aby z jednej strony pomóc w postępie badań na temat innowacji społecznych, a z drugiej – realizacji przez decydentów polityk w celu zmniejszenia nadwyżek żywności na ich terytorium. Badania prowadzone były w czterech regionach europejskich: Lombardia (Włochy), Catalunya i Madryt (Hiszpania), Baden-Württemberg (Niemcy) i Rhône-Alpes (Francja). Regiony te zostały wybrane, ponieważ są one uważane za porównywalne do siebie pod względem konkurencyjności przez Światowe Forum Regionów (*World Regions Forum*) – pierwszą globalną sieć doskonałości w zarządzaniu regionalnym globalnych problemów, takich jak innowacyjność, konkurencyjność, zdrowie, badania środowiska.

1. Definicyjnie

Bezpieczeństwo żywnościowe (*Food security*) istnieje wtedy, gdy ludzie przez cały czas mają fizyczny, społeczny i ekonomiczny dostęp do wystarczającego, bezpiecznego i pożywnego jedzenia, by zaspokoić potrzeby i preferencje żywieniowe potrzebne do aktywnego i zdrowego życia⁷. W literaturze przedmiotu znaleźć można wiele pozycji, które koncentrują się na tym problemie w krajach nisko rozwiniętych⁸. W ostatnich latach także w krajach wysoko rozwiniętych wzrasta liczba osób, które mają problem z codziennym dostępem do bezpiecznego i pożywnego jedzenia. Wiele organizacji i instytucji publicznych w różnych państwach europejskich odnotowuje generalny wzrost potrzeb ze strony zarówno istniejących, jak i nowych narażonych na biedę grup⁹. Według Eurostatu 24,5% populacji Unii Europejskiej było narażonych na biedę lub społeczne wykluczenie w 2013 roku. Oznacza to, że ludzie ci żyją z przynajmniej z jednym z warunków: są zagrożeni ubóstwem po transferach socjalnych (ubóstwo dochodowe), są pozbawieni środków do życia lub żyją w gospodarstwach domowych o bardzo małej intensywności pracy¹⁰.

Starzenie się, ubóstwo i bezrobocie to tylko niektóre z rosnących potrzeb społecznych, przed którymi stoją kraje zachodnie, i do których muszą dostosować swoje budżety oraz

---

⁷ Food and..., p. 8.

⁸ Terra F.H.B., Ferrari-Filho F., Conceição O.A.C.: op.cit.; Stewart R., Korth M., Langer L., Rafferty S., Rebelo Da Silva N., van Rooyen C.: What are the impacts of urban agriculture programs on food security and nutrition in low and middle income countries? A systematic review protocol. "Environmental Evidence", No. 2(7), 2013, p. 1-13.

⁹ World Disasters Report 2013, <http://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/world-disasters-report-2013/>; Eurostat regional yearbook 2015. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2015.

¹⁰ Eurostat...

stabilność gospodarczą i polityczną. Jak pokazuje wzrost zapotrzebowania na pomoc żywnościową dla organizacji charytatywnych w wielu krajach europejskich, brak bezpieczeństwa żywnościowego często towarzyszy wyżej wymienionym sytuacjom¹¹.

Chociaż odzyskiwanie nadwyżek żywności nie może być jedyną odpowiedzią na próbę osiągnięcia bezpieczeństwa żywnościowego, dla decydentów jest istotnym obszarem interwencji i jest wskazywane przez wielu za jeden z priorytetów politycznych, będących w stanie zmniejszyć ubóstwo żywności i odpady żywnościowych w tym samym czasie¹². W tym celu Unia Europejska stworzyła „Program dystrybucji żywności wśród osób najbardziej potrzebujących we Wspólnocie UE” (*Food Distribution Programme for the Most Deprived Persons of the Community* (MDP)¹³. Program stworzony został w 1987 roku po to, by bardziej efektywnie nabyć publiczne, odzyskując nadmiar zapasów rolnych i przekazując je jako pomoc żywnościową dla osób najbardziej potrzebujących we Wspólnocie. W 2010 roku było to ponad 18 milionów ludzi. Niemniej jednak, aby poradzić sobie ze stałym spadkiem nadwyżki produkcji rolnej, w połowie 1990 roku MDP zostało zmodyfikowane w celu włączenia możliwości zakupów na rynku i w następnych latach program stawał się coraz bardziej system rynkowym. W latach 2011-2012, po reformie Wspólnej Polityki Rolnej (PAC) i niemieckim sporze przeciwko Komisji Europejskiej, wystąpiło szybkie wyczerpywanie się nadwyżek. Rada i Parlament Europejski, aby nie zastępować zapasów interwencyjnym zakupem na rynku, w 2013 roku podjęły decyzję o zamknięciu MDP.

W celu wypełnienia luki utworzonej przez zamknięcie MDP ustanowiono Fundusz Europejskiej Pomocy dla Osób Najbardziej Potrzebujących (*Fund for European Aid to the Most Deprived – FEAD*¹⁴), którego zadaniem jest wspieranie działania krajów UE do świadczenia pomocy materialnej dla osób najbardziej potrzebujących. Obejmuje on żywność, odzież i inne niezbędne przedmioty do użytku osobistego¹⁵. Ponieważ ten ostatni europejski instrument jest w całości oparty na żywności lub towarach zakupionych z publicznych funduszy, więc nie wpływają na politykę związaną z darowizną żywności i ponownego wykorzystania nadwyżek żywności i nie może być włączony do polityk promujących takie działanie.

---

¹¹ World...; Lambie Caritas-Mumford & Dowler 2015 – Lambie-Mumford H., Dowler E.: Hunger, Food Charity and Social Policy – Challenges Faced by the Emerging Evidence Base. “Social Policy and Society”, Vol. 14, No. 3, 2015, p. 497-506.

¹² Parfitt J., Barthel M., Macnaughton S.: op.cit.; Food and...; BCFN...; Deloitte, Comparative Study on EU Member States’ legislation and practices on food donation. Final report, June 2014.

¹³ Food Distribution Programme for the Most Deprived Persons of the Community, http://ec.europa.eu/agriculture/most-deprived-persons/index_en.htm.

¹⁴ Fund for European Aid to the Most Deprived, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089>.

¹⁵ European...

2. Europejskie *best practices* – kontekst teoretyczny

Organizacje pozarządowe, zajmujące się dystrybucją nadwyżek żywności, analizowane zostały w trzech głównych wymiarach: organizacyjnym, społecznym i relacyjnym.

Wymiar organizacyjny obejmuje wszystkie zmienne, które przy skutecznym zarządzaniu pozwalają NGO na gromadzenie, zarządzanie i dystrybucję nadwyżek, na które składają się obserwacja zmiennych związanych z rejestracją i identyfikacją produktów, kontrola jakości oraz ustawienie procesu gromadzenia i dystrybucji w NGO. Formalizacja organizacji mierzy stopień struktury organizacji *non profit* przez obserwację możliwej obecności wolontariuszy i zatrudnionych pracowników oraz ich kompetencji.

Kolejnym ważnym elementem jest zdolność do przystosowania się do kontekstu – rozumiana jest jako zdolność do reagowania na wymagania i potrzeby zainteresowanych podmiotów (beneficjentów, ale także darczyńców i społeczności lokalnej), wprowadzając innowacje w procesie wewnętrznym lub produkcji czy usług. Trwałość organizacji i jej działania polegające na gromadzeniu, zarządzaniu i dystrybucji nadwyżek żywności, mierzone są przez obserwację obecności narzędzi do monitorowania osiągniętych rezultatów, zdolności do znalezienia (w miarę upływu czasu) stabilnych źródeł zaopatrzenia oraz zdolności do wspierania ich ekonomicznie przez minimalizację użycia zewnętrznych form finansowania.

Zaangażowanie interesariuszy rozumiane jest jako zbiór narzędzi beneficjentów oraz zaangażowanie społeczności lokalnych, a w konsekwencji poszerzenie zakresu działania NGO. Skutki społeczne to zdolność NGO do mierzenia realizacji jej celów korporacyjnych oraz zmiany wywołane przez odniesienie do sytuacji beneficjentów i lokalnych społeczności, w których prowadzi ona działalność. Jakość usług to zdolność NGO do zapewnienia odpowiedniego zróżnicowania nadwyżek żywności, które są niezbędne dla zrównoważonej diety, ale która uwzględnia również potrzeby rodziny i zainteresowania kulturalne beneficjentów.

Wymiar relacyjny bierze pod uwagę jakość i rodzaj sieci relacji, które NGO tworzą z innymi organizacjami *non profit*, z dawcami i instytucjami *for profit*, biorąc pod uwagę dla każdej z nich subwymiar szerokości sieci, niejednorodność aktorów, którzy go tworzą, rodzaj relacji (formalne lub nieformalne) oraz pochodzenie związku (osobistego, pracy itd.).

3. Europejskie *best practices* – kontekst praktyczny

Przywołanych tu zostanie kilka najlepszych, wyłonionych w badaniu, europejskich organizacji III sektora, zajmujących się odzyskiwaniem i dystrybucją nadwyżek żywności. Ich wybór to wynik analizy badań kilku zespołów badawczych. Badania te miały na celu

wyłonienie europejskich *best practices*, które mogłyby przyczynić się do stworzenia porządanego wzoru tego typu organizacji. Ze względu na ograniczoną objętość tego artykułu pokazano jedynie po jednym przykładzie z każdego z badanych krajów.

Francuski A.N.D.E.S.¹⁶ (*Association Nationale de Développement des Epiceries Solidaires*) to swoiste *novum* w świecie organizacji III sektora, zajmujących się żywnością. Jest to sieć sklepów solidarności społecznej¹⁷. Guillaume Bapst założył ją w 2000 roku, bazując na swoim doświadczeniu w tworzeniu *solidarity store* w Nevers w 1996 roku. To doprowadziło go do tworzenia coraz bardziej podobnych inicjatyw i stworzenia sieci krajowej. Celem powstałej organizacji było zmierzenie się z problemem braku bezpieczeństwa żywnościowego i danie ludziom o niskich dochodach dostępu do zdrowej i wysokiej jakości żywności. Ideą założyciela było stworzenie sieciowego supermarketu społecznego, przez który możliwa jest wymiana najlepszych praktyk, *know-how*, umiejętności etc. wśród członków sieci. Centrum operacyjne znajduje się w Paryżu i pomaga ono w tworzeniu (i utrzymaniu ich aktywności) podobnych sklepów w całej Francji. Do tej pory Stowarzyszenie pomogło w utworzeniu około 50 sklepów. Dodatkowo A.N.D.E.S. animuje działalność sieci, dba o praktyki ICT, promuje udział w strukturze partnerów publicznych i prywatnych, a także mediów. Organizowane są również warsztaty na temat żywienia, menedżerskie i z zaopatrzenia sklepów w wysokiej jakości produkty krajowe i z lokalnych partnerstw z krajami rozwijającymi się przemysłu spożywczego, sieci hipermarketów i lokalnych rolników. Takie partnerstwa powstały na przykład z Ferrero Francja, Carrefour czy Simply Market.

W zakres działalności A.N.D.E.S. wchodzi także tworzenie profesjonalnych warsztatów integracyjnych, które pomogą wejść do sklepów sektorowi owoców i warzyw oraz innych organizacji pomocy żywnościowej. W sieci A.N.D.E.S. biorą udział lokalne sklepy spożywcze, gdzie tylko ludzie o niskich dochodach mogą kupić produkty codziennego użytku za około 10 lub 20% wartości ich normalnej ceny rynkowej. Ten rodzaj pomocy żywnościowej stworzony został we Francji w 1980 roku, jako równoległy do systemu bezpłatnej dystrybucji – skierowanej do ludzi bezdomnych. Głównymi odbiorcami sklepów solidarnościowych są ludzie o niskich dochodach (ubodzy, bezrobotni, z niskimi emeryturami etc.), których nie stać na zakup żywności w „normalnych” supermarketach. W chwili obecnej istnieje 286 supermarketów społecznych, które są członkami sieci A.N.D.E.S. Aby wejść do struktury trzeba

¹⁶ A.N.D.E.S., <http://www.epiceries-solidaires.org/>.

¹⁷ We Francji sklepy społeczne są zazwyczaj prowadzone przez stowarzyszenia pracujące w ścisłym związku z lokalnymi usługami społecznymi. Centra socjalne, na podstawie aplikacji beneficjentów, wysyłają ich do sklepów społecznych i to one decydują przez jaki okres dana osoba może mieć do nich dostęp. Zwykle są to 2 lub 3 miesiące, w zależności od sytuacji czas ten może zostać przedłużony do 6 miesięcy lub nawet roku. Zwykle sklepy takie obsługiwane są przez lokalne organizacje, takie jak Bank Żywności czy Czerwony Krzyż, albo przez prywatne fundacje i firmy. Główną różnicą pomiędzy tego typu sklepami a tymi z solidarności społecznej jest taka, że społeczne ponoszą odpowiedzialność za jedno lub kilka miast i są finansowane ze środków publicznych, natomiast *solidarity stores* są tworzone przez osoby fizyczne lub grupy stowarzyszeń, a ich finansowanie jest *cross-funded*.

zapłacić 50 euro rocznie i podpisać deklarację o dzieleniu systemu wartości i zasad wyznawanych przez A.N.D.E.S.

Z ekonomicznego punktu widzenia A.N.D.E.S. zależy od państwa, dzięki programowi utworzonemu w 2014 roku – *La Crédit Nationale des Epiceries Solidaires*¹⁸, który jest dedykowanym funduszem do zaspokajania spożywczych potrzeb społecznych. Dodatkowo współpracuje z takimi partnerami, jak: Carrefour, Monoprix, Simply Market, Pepsi.co, Heineken oraz wieloma fundacjami – około 82% budżetu pochodzi ze składek publicznych. Średnia wartość rocznego gromadzenia żywności wynosi 4 mln euro.

*Cauto*¹⁹ to innowacyjny model odzyskiwania i selekcji żywności. Jest organizacją zajmującą się zbieraniem i rozprowadzeniem nadwyżek żywności przez oryginalny proces zarządzania i sterowania jakością, który umożliwia dostarczanie różnych produktów. Forma prawna tej organizacji to „spółdzielnia socjalna typu B” – utworzona na mocy włoskiego prawa i mająca na celu reintegrację zawodową osób w niekorzystnej sytuacji. Zatrudnia prawie 280 pracowników, z czego ponad 80 to ludzie w niekorzystnej sytuacji życiowej. Głównym przedmiotem działalności spółdzielni jest zarządzanie odpadami (plastik, papier, odpady organiczne, materiały budowlane i inne). W ramach gospodarowania odpadami organicznymi utworzony został konkretny projekt, aby odzyskać część jadalną żywności i rozprowadzić ją do lokalnych organizacji non profit.

Dzięki formalnym umowom z wieloma punktami sprzedaży dużych detalistów, część potencjalnych odpadów organicznych, w tym też jadalne nadwyżki żywności, są zbierane, a następnie wybierane przez wolontariuszy. Umowy te określają częstotliwość darowizn i procedur zbiórki. Inni ochotnicy biorą udział w zarządzaniu i doborze nadmiaru żywności. Pod koniec procesu jadalna część żywności jest przekazywana na cele charytatywne, a jedzenie, które nie nadaje się już do spożycia przez ludzi trafia do rolników do karmienia zwierząt. Podział żywności z przeznaczeniem na cele charytatywne następuje przez 6 dni w tygodniu (z wyjątkiem niedziel) i każda organizacja odbiera jedzenie w określonym dniu i godzinie. Niektórzy wolontariusze zajmują się odwiedzaniem organizacji korzystających z pomocy w celu sprawdzenia wykorzystania darowanych produktów. Praktykowane jest to szczególnie w przypadku nowych partnerstw²⁰.

Ten model odzyskiwania, selekcji i redystrybucji pozwala przechwycić od dużych detalistów nadwyżki żywności. W rzeczywistości, podczas gdy inne organizacje logistyczne

---

¹⁸ A.N.D.E.S., <http://www.epiceries-solidaires.org/news/le-credit-national-des-epiceries-solidaires-cnes>.

¹⁹ Cauto, <http://www.cauto.it/servizio/dispensa-alimentare/>.

²⁰ Kapitał organizacyjny, proces zarządzania i wyboru żywności jest bardzo sformalizowany. Wybór i kontrola jakości są wykonywane przez wolontariuszy, a pracownicy nadzorują cały proces, organizują i zarządzają relacjami z darczyńcami. Selekcja odbywa się w dużych pomieszczeniach chłodniczych, w taki sposób, aby utrzymać jakość żywności. Jadalna żywność jest oddzielana od reszty materiałów według instrukcji samokontroli określającej, które typy żywności powinny być odzyskane i rozpowszechniane do spożycia przez ludzi.

polegać mogą tylko na hojności firm spożywczych oraz na ich gotowości do wstępnej selekcji i przekazania jadalnej części ich nadwyżki, główną siłą Cauto jest to, że akceptuje zarówno jadalne, jak i nienadające się do spożycia nadwyżki. To sprawia, że łatwiej jest uzyskać dotacje, ponieważ punkty sprzedaży nie muszą przeprowadzać wstępnej selekcji, jak to jest wymagane przez inne banki żywności, oszczędzając w ten sposób związane z nimi koszty robocizny. Dzięki temu procesowi selekcji organizacja ta jest w stanie prezentować się jako „usługodawcy” wspierający przedsiębiorstwa zarówno w zarządzaniu ich potencjalnych odpadów, jak i w rozwoju ich odpowiedzialności społecznej i środowiskowej.

Trwałość ekonomiczna procesu pochodzi z różnych źródeł. Projekt odzysku żywności i redystrybucji jest finansowany przez dochody z innej działalności spółdzielni (zarządzanie odpadami, ogrodnictwo etc.), z dotacji fundacji oraz z funduszy europejskich. Spółdzielnia monitoruje odzyskiwanie żywności i proces redystrybucji, a tym samym ocenia i kontroluje (w celu zapewnienia równowagi gospodarczej) przychody i koszty.

*Espigoladores*²¹ to zrównoważony model biznesowy dla nadwyżek przetwórstwa spożywczego. Z ekonomicznego punktu widzenia jest samowystarczalny. Jest to hiszpańskie przedsiębiorstwo społeczne, zmierzające do zrównoważonego rozwoju gospodarczego, łączące aktywność odzysku i dystrybucji żywności na cele charytatywne z przetwarzaniem i sprzedażą produktów świeżych.

Zostało założone w 2014 roku i było motywowane trzema przesłankami: aby uniknąć nadmiaru odpadów żywności; aby osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym dać dostęp do zdrowej i zbilansowanej diety; do tworzenia programów znajdujących zatrudnienie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Organizacja ma na celu stworzenie zrównoważonego modelu produkcji zarówno ze względu na wpływ społeczny, jak i środowiskowy. Projekt obejmuje dwojaki aspekt społeczny: z jednej strony pozwala na odzyskiwanie nadwyżek żywności i jej redystrybucję do osób potrzebujących za pośrednictwem stowarzyszeń partnerskich; z drugiej umożliwia utworzenie programu pracy przy zbieraniu i przetwarzaniu żywności z udziałem osób w niekorzystnej sytuacji finansowej. Ponadto kolejnym, ważnym celem projektu jest zwiększenie profesjonalizacji w sektorze non profit zajmującym się nadwyżkami żywności i jej dystrybucją, oraz promowanie tworzenia partnerstw w celu maksymalizacji wpływu społecznego i środowiskowego.

Projekt organizacyjny jest bardzo prosty. Odzyskuje się od rolników owoce i warzywa, które nie są rynkowe z różnych względów: estetycznych, z powodu nadprodukcji lub dlatego, że są zbyt dojrzałe. Zawsze są to produkty jadalne. Wolontariusze i współpracownicy uczestniczący w programie zbierają nierynkową żywność bezpośrednio z pola. Następnie część świeżych produktów – prawie 80% – jest natychmiast przekazywanych do partnerów non

---

²¹ Espigoladores, http://www.elconfidencial.com/sociedad/2010-05-08/asi-son-los-espigadores-visten-bien-buscan-comida-en-la-basura-y-traen-de-cabeza-a-los-super_395928/.

profit, a pozostałe 20% jest wykorzystywane do produkcji sosów i dżemów. Te ostatnie są sprzedawane pod specjalnie stworzoną marką *im-perfect* i są dystrybuowane za pośrednictwem wspólnych kanałów detalicznych. Dochód ze sprzedaży tych produktów ma na celu zrównoważenie kosztów ich zbioru i dystrybucji, w szczególności kosztów robocizny i transportu, po to, by zagwarantować trwałość projektu.

Jest to model, który stwarza sytuację *win-win*, gdzie nadwyżka żywności staje się jednocześnie ważnym zasobem, pozwalającym zwalczać ubóstwo żywności i znaleźć zajęcie osobom, które znajdują się w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. Dodatkowo zwalnia producentów z niektórych kosztów zbiorów.

Tafel²² to niemiecki przykład modelu organizacyjnego, w którym usługi są całkowicie zorientowane na odbiorców i przywiązuje się wielką wagę do ich godności i potrzeb. Tafel, dosłownie oznacza „tablica obiadowa”, ma ponad 900 lokalnych biur w Niemczech i około 3000 punktów dystrybucji. Organizacja została założona w Berlinie w 1993 roku na wzór amerykańskich banków żywności oraz ze specyficznym zamiarem – odzyskiwania nadwyżek żywności z firm i redystrybucji ich do najbardziej potrzebujących. W 2013 roku w organizację zaangażowanych było około 50.000 ochotników i wspierana była przez ponad 1,5 miliona ludzi w całym kraju. Typowi beneficjenci organizacji to emeryci, osoby ubiegające się o azyl, beneficjenci dotacji społecznej, samotni rodzice etc.

Organizacja ma federalną strukturę: główna siedziba biura znajduje się w Berlinie i pełni funkcje logistyczne, administracyjne i instytucjonalne, podczas gdy lokalne agencje zajmują się dystrybucją artykułów spożywczych przeznaczonych dla użytkowników lub innych organizacji lokalnych. Federacja doradza lokalnym punktom dystrybucji, poszukuje sponsorów i darczyńców, zarządza wielkimi datkami na szczeblu krajowym i jest odpowiedzialna za *lobbying* i *public relations*²³.

Każdy lokalny Tafel różni się od innych pod względem rozmiarów, zakresu działań i środków finansowych. Niektóre lokalne agencje działają jako organizacje logistyczne, inne jako punkty dystrybucji etc. W tych organizacjach w rzeczywistości użytkownicy są pomyślni bardziej jako rzeczywisci konsumenci lub klienci, a nie zwykli „beneficjenci” i muszą zapłacić niewielką część wartości każdego produktu, jaki wybrali. Wkład zazwyczaj odpowiada 10-30% pełnej ceny, choć niektóre produkty mogą być pobrane za darmo w przypadku ich

---

²² Tafel, <http://www.tafel.de/der-bundesverband/organisation.html>.

²³ Każda lokalna agencja może być bezpośrednio częścią federacji lub może być prowadzona przez inną organizację non profit, za pozwoleniem używając nazwy „Tafel”. Aby stać się członkiem federacji i uruchomić lokalny punkt dystrybucji, grupa miejscowych ochotników lub lokalna organizacja non profit musi stosować się do głównych zasad panujących w organizacji Tafel, a obejmujących odzyskiwanie nadwyżek żywności, zaangażowanie ochotników, apolityczność i niewyznaniowy charakter organizacji, przepisy dotyczące stosowania nazwy „Tafel” – i złożyć formalny wniosek do federacji.

szczególnej obfitości lub zgodnie z wewnętrznymi decyzjami pojedynczego stowarzyszenia lokalnego²⁴.

Wszystko jednak pomyślane jest przez operatorów Tafel z uwagi na kwestię godności osobistej oraz tak, by beneficjenci czuli się odpowiedzialni za produkty, które otrzymują. W przeciwieństwie do innych podobnych organizacji osoby z niej korzystające nie otrzymują wstępnie pakowanej torby z prezestawem produktów, ale sami mogą wybrać produkty, które wolą konsumować. Takie podejście z jednej strony pozwala zmniejszyć potencjalne odpady wynikając z tego, że użytkownicy otrzymują produkty, których nie mogą spożywać – z powodu wymagań żywieniowych czy kulturowych – oraz, z drugiej, pozwala to na zaspokojenie potrzeb nie tylko żywnościowych, ale także własnych preferencji, zmniejszając tym samym potencjalne poczucie stygmatyzacji. Dodatkowo minimalny wkład ze strony beneficjentów pozwala w jakiś sposób równoważyć koszty robocizny i transportu, a oprócz tego może być również narzędziem do edukowania użytkowników do zdrowszych nawyków żywieniowych. Niejednokrotnie ceny są ustalane według wartości odżywczej produktów, na przykład czekolada i słodczyce są nieco droższe, sałatka jest za darmo, a owoce i warzywa mają bardzo niską cenę.

Centra Tafel są również wsparciem dla osób potrzebujących socjalizacji, oferując miejsca do siedzenia, gdzie można się czegoś napić, spotkać, podyskutować. Przestrzenie takie pozwalają ludziom doświadczyć normalnej aktywności socjalizacji i poczuć się częścią społeczności, zmniejszając tym samym ich izolację²⁵.

4. Zakończenie

Bezpieczeństwo żywnościowe, w dobie powszechnej mechanizacji, GMO, regulowanej produkcji żywności, staje się coraz poważniejszym problemem krajów na całym świecie. Dotyczy to zarówno tych biednych, jak i wysoko rozwiniętych, które do tej pory nie poświęcały temu problemowi zbyt wiele uwagi. W artykule tym przedstawionych zostało kilka przykładów europejskich najlepszych praktyk dotyczących odzyskiwania nadwyżek żywności już wyprodukowanej, która często, choć całkowicie przydatna do spożycia, jest niszczone.

---

²⁴ Wkład użytkowników to kwestia sporna i nie ma co do niej zgody również wewnątrz organizacji. Ten model dystrybucji już wcześniej był dyskusyjny (von Neumann, 2008). Faktycznie większość Tafel prosi użytkowników by płacili jedynie niewielką dotację, zwykle 2 lub 3 euro za kosz żywności, ale niektórzy kierownicy i wolontariusze uważają, że jest to sposób na to, by dręczyć użytkowników. Inni wręcz przeciwnie, uważają, że jest to sposób na to, aby pomóc użytkownikom zrozumieć znaczenie i walor produktów oraz unikanie sytuacji niewłaściwego stosowania lub marnotrawstwa.

²⁵ Lorenz S.: Socio-ecological consequences of charitable food assistance in the affluent society: the German Tafel. "International Journal of Sociology and Social Policy", Vol. 32, Iss. 7/8, 2012, p. 386-400.

Wiele krajów europejskich w ostatnich latach dodatkowo wprowadziło wiele rozwiązań legislacyjnych, mających ułatwić przekazywanie i dystrybucję tego typu żywności. Niedawne badania na temat ustawodawstwa i praktyk w zakresie darowizn żywnościowych europejskich państw członkowskich, zlecone przez Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (*European Economic and Social Committee*), a polegające na analizie głównych środków politycznych istniejących w Europie, wskazało 5 głównych tematów, których dotyczą istniejące przepisy oraz praktyki w zakresie darowizn żywnościowych²⁶:

- hierarchia zastosowania żywności: ustawodawstwo identyfikuje pewne priorytety w odzyskiwaniu żywności, na przykład sugerując, by przeznaczyć nadwyżki żywności najpierw do spożycia przez ludzi, a potem do innych zastosowań;
- instrumenty fiskalne: istnieją narzędzia fiskalne, które mogą zachęcać do oddawania żywności i odzysku spożywczego, takie jak zdjęcie podatku VAT lub korzystanie z ulg podatkowych;
- ustawodawstwo dotyczące odpowiedzialności: istnieją środki do ograniczenia odpowiedzialności cywilnej i karnej, związanej z darowizną żywności;
- trwałość żywności oraz „najlepiej spożyć przed” (*best before dates*): istnieje ogólne nieporozumienie wokół możliwości spożywania, a zatem także darowania żywności, która przekroczyła datę „najlepiej spożyć przed”. Ta data nie odpowiada fizycznej degradacji produktu i wiele produktów długo po jej przekroczeniu jest jeszcze jadalnych. Jednak ze względu na brak przepisów wyjaśniających możliwość jedzenia i donacji żywność po terminie „najlepiej spożyć przed”, wiele jadalnej żywności jest marnowane;
- inne aspekty, takie jak bezpieczeństwo i higiena żywności oraz zarządzania odpadami żywności, są istotne, aby zrozumieć złożoność praktyki i ustawodawstwa, dotyczące darowizn żywnościowych.

Rozwiązania legislacyjne są nieustannie poprawiane, czego przykładem jest prawo francuskie z 2015 roku, jednak wiele jeszcze trzeba zrobić. Dotyczy to także wsparcia i promocji najlepszych praktyk, dotyczących odzyskiwania nadwyżek żywności. Działalność organizacji, które się tym zajmują jest niezwykle ważna i w najbliższych latach może jeszcze zyskiwać na społecznym i ekonomicznym znaczeniu.

---

²⁶ European...

Bibliografia

1. A.N.D.E.S., <http://www.epiceries-solidaires.org/>.
2. BCFN 2012, <https://www.barillacfn.com/it/forum/>.
3. Bittes F.H., Ferrari Filho T.F., Camargo Conceição O.A.: A hipótese minskyana de fragilidade financeira aplicada ao setor público: uma análise para a economia brasileira no período 2000-2008, Brasil 2009.
4. Cauto, <http://www.cauto.it/servizio/dispensa-alimentare/>.
5. Deloitte: Comparative Study on EU Member States' legislation and practices on food donation. Final report. June 2014.
6. Duffy J.E.: Biodiversity and ecosystem function: the consumer connection. "Oikos", No. 99, 2002.
7. Engler-Stringer R., Harder J. with the Saskatoon Food Coalition: Toward implementation of the Saskatoon Food Charter: A Report, Community-University Institute for Social Research, University of Saskatchewan, 2007.
8. Espigoladores: http://www.elconfidencial.com/sociedad/2010-05-08/asi-son-los-espigadores-visten-bien-buscan-comida-en-la-basura-y-traen-de-cabeza-a-los-super_395928/.
9. European Economic Forecast. "European Economy", No. 7, 2014, http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2014/pdf/ee7_en.pdf.
10. Eurostat regional yearbook 2015. Publications Office of the European Union, Luxembourg 2015.
11. Food and Agriculture Organization of the United Nations: Global food losses and food waste, Germany 2011.
12. Food Distribution Programme for the Most Deprived Persons of the Community, http://ec.europa.eu/agriculture/most-deprived-persons/index_en.htm.
13. Fund for European Aid to the Most Deprived, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089>.
14. Garrone P., Melacini M., Perego A.: Surplus food recovery and donation in Italy: the upstream process. "British Food Journal", No. 116(9), 2014.
15. http://www.foodsavingproject.it/wps/wcm/connect/Site/FoodSaving_it/Home/.
16. Lambie Caritas-Mumford & Dowler 2015 – Lambie-Mumford H., Dowler E.: Hunger, Food Charity and Social Policy – Challenges Faced by the Emerging Evidence Base. "Social Policy and Society", Vol. 14, No. 3, 2015.
17. Lang T., Barling D.: Food security and food sustainability: reformulating the debate. "The Geographical Journal", Vol. 178, Iss. 4, December 2012.

18. Lorenz S.: Socio-ecological consequences of charitable food assistance in the affluent society: the German Tafel. "International Journal of Sociology and Social Policy", Vol. 32, Iss. 7/8, 2012.
19. Parfitt J., Barthel M., Macnaughton S.: Food waste within food supply chains: quantification and potential for change to 2050. "Phil. Trans. R. Soc. B.", No. 365, 2010.
20. Peers S.: EU Justice and Home affairs legislation under the 2009-2014 term of the European Parliament. University of Essex, 2009.
21. Riches G.: Food Banks and Food Security, Welfare Reform, Human Rights and Social Policy. Lessons from Canada? "Social Policy & Administration", Vol. 36, Iss. 6, December 2002.
22. Schneider F.: The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know? Discussion Paper, No. 6423, Johannes Kepler University of Linz and IZA, March 2012.
23. Stewart R., Korth M., Langer L., Rafferty S., Rebelo Da Silva N., van Rooyen C.: What are the impacts of urban agriculture programs on food security and nutrition in low and middle income countries? A systematic review protocol. "Environmental Evidence", No. 2(7), 2013, p. 1-13.
24. Tafel, <http://www.tafel.de/der-bundesverband/organisation.html>.
25. Taghreed A., de Savigny D.: Systems thinking for strengthening health systems in LMICs: need for a paradigm. World Health Organization 2012, "Health Policy and Planning", No. 27, 2012.
26. Tarasuk V.S., Beaton G.H.: Household food insecurity and hunger among families using food banks. „Public Health”, No. 90(2), 1999.
27. Terra F.H.B., Ferrari-Filho F., Conceição O.A.C.: A hipótese minskyana de fragilidade financeira aplicada ao setor público: uma análise para a economia brasileira no período 2000-2008. Brasil 2009.
28. World Disasters Report 2013, <http://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/world-disasters-report-2013/>.

Abstract

In recent years food safety has become a center of international political and academic debate. The economic crisis of recent years has changed the perception that food deficiency is only the poor countries problem. We can observe kind of antithesis: the number of people who suffer from hunger, while at the same time a large amount of food is wasted every day. And although the recovery of surplus food and redistribution can not be the only answer in ensuring food security, it is still possible answer to the growing need for affordable food in affluent

---

societies. This article will present the result of the project *Foodsaving* implemented by a consortium of three key universities of Milan. The project aims to promote an international network of best practices of food recovery to help the social innovation, and the implementation by the policies makers to reduce food surpluses.